

Kullanımdan Bağımlılığa: Dijital İş Ortamlarında Algoritmik Bağımlılık Çerçevesi From Use to Dependency: An Algorithmic Dependency Framework for Digital Work Environments

Rana ÖZYURT KAPTANOĞLU

^a İstanbul Topkapı Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, İstanbul, Türkiye, ranaozyurt@topkapi.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Anahtar Kelimeler:

Algoritmik Bağımlılık
Yapay Zekâ
Örgütsel Davranış
İnsan-Yapay Zekâ Etkileşimi
Dijital İş Yönetimi

Geliş Tarihi 8 Nisan 2026

Düzeltilme Tarihi 8 Temmuz 2026

Kabul Tarihi 15 Temmuz 2026

Makale Sınıflandırması:

Araştırma Makalesi

ÖZET

Amaç – Dijital iş ortamlarında yapay zekâ sistemleriyle kurulan ilişkinin araçsal kullanımın ötesine geçerek bilişsel, epistemik ve duygusal boyutlar kazandığı görülmektedir. Bu araştırmanın amacı, insan-yapay zekâ etkileşimini açıklayan Algoritmik Bağımlılık Çerçevesini geliştirmektir.

Yöntem – Araştırma, kamuya açık dijital platformlarda kullanıcıların yapay zekâ ile profesyonel kullanım deneyimlerine ilişkin paylaşımlarına dayanan nitel bir tasarıma sahiptir. Veriler Gioia metodolojisi kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular – Bulgular, algoritmik bağımlılığın dört temel boyutta şekillendiğini göstermektedir: bilişsel delege, algoritmik otorite, duygusal dayanma ve algoritmik mahremiyet. Bu boyutlar, kullanıcıların bilişsel görevlerini yapay zekâya devretme, algoritmik çıktıları sorgulamadan kabul etme, yapay zekâ sistemlerine duygusal yönelim geliştirme ve kişisel bilgilerini bu sistemlerle paylaşma eğilimlerini ortaya koymaktadır.

Tartışma – Araştırmada geliştirilen Algoritmik Bağımlılık Çerçevesi, yapay zekâ kullanımını yalnızca teknoloji benimseme perspektifiyle açıklayan yaklaşımların ötesine geçmektedir. Bulgular, yapay zekâ sistemlerinin dijital iş ortamlarında karar destek aracından gayriresmî karar ortağına dönüşmeye başladığını göstermekte; bu dönüşümün çalışan özerkliği, eleştirel düşünme, veri yönetimi ve örgütsel karar süreçleri açısından önemli yönetsel ve kuramsal sonuçlar doğurabileceğine işaret etmektedir.

ARTICLE INFO

Keywords:

Algorithmic Dependency
Artificial Intelligence
Organizational Behavior
Human-AI Interaction
Digital Work Environments

Received 8 April 2026

Revised 8 July 2026

Accepted 15 July 2026

Article Classification:

Research Article

ABSTRACT

Purpose – The increasing use of artificial intelligence (AI) systems in digital work environments suggests that interactions with these systems extend beyond instrumental use. The purpose of this study is to develop the Algorithmic Dependence Framework to explain the evolving nature of human-AI interaction.

Methodology – This study adopts a qualitative research design based on publicly available posts reflecting users' professional experiences with AI systems on digital platforms. The data were analyzed using the Gioia methodology.

Findings – The findings indicate that algorithmic dependence is shaped by four interrelated dimensions: cognitive delegation, algorithmic authority, emotional reliance, and algorithmic privacy. These dimensions reflect users' tendencies to delegate cognitive tasks to AI, accept algorithmic outputs without critical evaluation, develop emotional reliance on AI systems, and disclose personal or sensitive information to these systems.

Discussion – The proposed Algorithmic Dependence Framework extends beyond traditional technology adoption perspectives by conceptualizing human-AI interaction through cognitive, epistemic, emotional, and privacy-related dimensions. The findings suggest that AI systems are evolving from decision-support tools into informal decision partners in digital work environments, with important implications for employee autonomy, critical thinking, data governance, and the quality of organizational decision-making.

ETİK ONAY / ETHICAL APPROVAL: Bu çalışma yalnızca kamuya açık anonim dijital platform verilerine dayanmaktadır. Araştırma kapsamında herhangi bir kişisel veri toplanmamış, kullanıcı kimliklerini açığa çıkarabilecek bilgiler kullanılmamıştır. Bu yönüyle çalışma müdahalesiz gözlem niteliği taşımaktadır.

Önerilen Atıf / Suggested Citation

Özyurt Kaptanoğlu, R. (2026). Kullanımdan Bağımlılığa: Dijital İş Ortamlarında Algoritmik Bağımlılık Çerçevesi, İşletme Araştırmaları Dergisi, 18 (3), 2548-2564.

1. GİRİŞ

Yapay zekâya bir soru sorup aldığınız yanıtın ardından bir kez daha dönüp ekranınıza baktığınız oldu mu? Daha da önemlisi, hiç yapay zekâya hiç kimseyle paylaşmayacağınız bir düşüncenizi anlattığınız oldu mu? Dijital iş ortamlarında bu tür deneyimler artık giderek daha yaygın hâle gelmektedir. Üretken yapay zekâ sistemleri, bilgiye erişimi hızlandıran, metin üreten veya öneriler sunan araçlar olmanın ötesine geçerek çalışanların düşünme, karar verme ve problem çözme süreçlerinin ayrılmaz bir parçası hâline gelmektedir. İnsanların teknolojilere sosyal varlıklarmış gibi tepki verebildiğini ortaya koyan çalışmalar ile insan-yapay zekâ etkileşiminde makine failiyetinin giderek güçlendiğini gösteren araştırmalar birlikte değerlendirildiğinde, bu dönüşümün yalnızca teknolojik değil, aynı zamanda bilişsel, sosyal ve örgütsel sonuçlar doğurduğu görülmektedir.

Yapay zekâ sistemlerinin gelişim hızı dikkate alındığında, önümüzdeki on yıl içinde çalışma yaşamında insan-yapay zekâ etkileşiminin çok daha farklı biçimlere evrilmesi beklenmektedir. Bazı çalışanlar karar vermeden önce yapay zekâya danışmayı rutin bir davranış hâline getirecek, bazıları ise kişisel kaygılarını, duygularını ve mahrem bilgilerini yapay zekâ sistemleriyle paylaşmayı doğal bir iletişim biçimi olarak görecektir. Antropomorfizm üzerine yapılan çalışmalar, kullanıcıların yapay zekâ sistemlerine sosyal özellikler atfedebildiğini göstermekte (Li ve Suh, 2022; Salles vd., 2020), daha güncel araştırmalar ise bu ilişkinin arkadaşlık, romantik yakınlık ve hatta aşk gibi insan ilişkilerine özgü özellikler taşıyabileceğini ortaya koymaktadır (Brandtzaeg vd., 2022; Gur ve Maaravi, 2025; Pan ve Mou, 2024; Pawar vd., 2024; Song, 2026; Wang vd., 2025; Xiang vd., 2025). Bu gelişmeler, güven, duygusal bağlanma ve mahremiyetin insan-yapay zekâ etkileşiminin giderek daha belirgin bileşenleri hâline geldiğini ve yapay zekânın yalnızca iş süreçlerini kolaylaştıran bir teknoloji değil, insanların düşünme, karar verme ve ilişki kurma biçimlerini dönüştüren sosyoteknik bir aktör olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Bununla birlikte mevcut literatür bu dönüşümü büyük ölçüde parçalı biçimde ele almaktadır. Güven ve otomasyon yanlılığı (Mathew, 2025; Sellen ve Horvitz, 2024), antropomorfizm (Salles vd., 2020), duygusal etkileşim (Pawar vd., 2024; Song, 2026; Xiang vd., 2025) ve insan-yapay zekâ arkadaşlığı ya da romantik ilişkileri (Brandtzaeg vd., 2022; Pan ve Mou, 2024; Wang vd., 2025) çoğunlukla birbirinden bağımsız araştırılmaktadır. Oysa dijital iş ortamlarında bilişsel görev devri, algoritmik otorite, duygusal dayanma ve algoritmik mahremiyet süreçlerinin birbirini nasıl etkilediğini açıklayan bütüncül bir kuramsal çerçeve henüz yeterince geliştirilmemiştir. Başka bir ifadeyle, yapay zekâ kullanımından algoritmik bağımlılığa uzanan dönüşüm hissedilmekte, ancak bu dönüşümü açıklayan süreç temelli bir model literatürde önemli bir boşluk olarak varlığını sürdürmektedir.

Bu kuramsal boşluk yalnızca akademik bir eksiklik değildir. Dijital iş ortamlarında yapay zekâ sistemlerinin karar verme, içerik üretimi ve problem çözme süreçlerine hızla entegre edilmesi, çalışanların algoritmik sistemlerle kurduğu ilişkinin örgütsel sonuçlarının anlaşılmasını giderek daha kritik hâle getirmektedir. Çalışanların hangi koşullarda bilişsel görevlerini yapay zekâya devrettiği, algoritmik önerileri sorgulamadan benimsediği, duygusal destek amacıyla bu sistemlere yöneldiği ve kişisel bilgilerini paylaşmaya başladığı henüz bütüncül bir bakış açısıyla açıklanamamaktadır. Bu durum yalnızca çalışan özerkliği ve karar kalitesi açısından değil, aynı zamanda veri yönetimi, etik yapay zekâ uygulamaları ve örgütsel sürdürülebilirlik açısından da önemli sonuçlar doğurmaktadır.

Bu çalışma söz konusu boşluğu gidermeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel iddiası, dijital iş ortamlarında yapay zekâ kullanımının yalnızca teknoloji benimseme veya karar desteği perspektifiyle açıklanamayacağı, zamanla bilişsel, epistemik, duygusal ve mahremiyet boyutlarını içeren çok katmanlı bir bağımlılık sürecine dönüşebileceğidir. Bu doğrultuda çalışma, kamuya açık dijital platformlarda profesyonel kullanım deneyimlerini yansıtan kullanıcı anlatılarını Gioia metodolojisi ile analiz ederek Algoritmik Bağımlılık Çerçevesini geliştirmektedir. Gioia metodolojisi, henüz yeterince kavramsallaştırılmamış olguların katılımcı deneyimlerinden hareketle veri temelli kuramsallaştırılmasına olanak sağlaması nedeniyle tercih edilmiştir (Magnani ve Gioia, 2023).

Bu çalışma literatüre üç temel katkı sunmaktadır. İlk olarak, algoritmik bağımlılık kavramını teknoloji kullanımı ve otomasyon yanlılığı tartışmalarının ötesine taşıyarak bilişsel, epistemik, duygusal ve mahremiyet boyutlarını bütünleştiren yeni bir sosyoteknik çerçeve önermektedir. İkinci olarak, insanileştirme, güven,

algoritmik otorite, bilişsel delege, duygusal dayanma ve algoritmik mahremiyet arasındaki ilişkileri doğrusal değil, birbirini geri besleyen süreç temelli bir model içinde açıklayarak insan-yapay zekâ etkileşimine ilişkin literatürü bütüncül bir bakış açısıyla genişletmektedir. Son olarak çalışma, geliştirilen Algoritmik Bağımlılık Çerçevesi ile gelecekte yürütülecek ampirik araştırmalar ile ölçek geliştirme ve doğrulama çalışmalarına kuramsal bir temel sunmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Dijital iş ortamlarında yapay zekâ, artık yalnızca arka planda çalışan bir yazılım olmaktan çıkarak günlük iş akışının görünür bir bileşenine dönüşmektedir (Alsammak vd., 2026). Özellikle üretken yapay zekâ uygulamalarının yaygınlaşması, çalışan performansı ve iş deneyimi üzerinde ölçülebilir etkiler yaratırken (Baytar, 2026; Brynjolfsson vd., 2025), karar destekten metin üretimine, müşteri iletişiminden planlamaya kadar birçok süreçte iş yapış biçimlerini yeniden şekillendirmektedir. Nitekim dijitalleşme ve karar destek sistemlerinin örgütsel karar süreçlerini daha veri odaklı hâle getirdiği, analitik çıktıların giderek stratejik öncelik ve kararları şekillendiren unsurlara dönüştüğü gösterilmektedir (Özyurt Kaptanoğlu vd., 2026). Çalışanların yapay zekâ önerilerine uyum düzeyinin artması, bazı durumlarda performans kazanımlarını da beraberinde getirmektedir (Gebru vd., 2022).

Bu dönüşüm, örgütler açısından yalnızca teknoloji benimseme süreci değil; aynı zamanda kontrol, otorite ve çalışan özerkliğinin yeniden tanımlandığı sosyoteknik bir değişimdir. Algoritmik sistemlerin çalışanları yönlendirme, değerlendirme ve disipline etme süreçlerinde yeni kontrol mekanizmaları oluşturduğu gösterilirken (Kellogg vd., 2020), algoritmik yönetim araçlarının yönetsel karar kalitesini artırdığı algısına rağmen önyargı ve güvenilirlik konusundaki kaygıların sürdüğü de vurgulanmaktadır (OECD, 2025; Xie ve Xie, 2025). Yönetimin karar verme, planlama, denetleme, iletişim ve sorumluluk üstlenme gibi özel yetkinlikler gerektiren profesyonel bir faaliyet olması (Polat, 2026), bu işlevlerin algoritmik sistemlere devredilmesini yalnızca teknik bir verimlilik meselesi olmaktan çıkarmaktadır. Böyle bir devir, yönetsel yetkinliğin, karar yetkisinin ve kararların sonuçlarına ilişkin sorumluluğun insan ile algoritma arasında nasıl dağıtılacağı sorusunu da gündeme getirmektedir. Örgütsel gelişim açısından yetki devrinin bir kontrol krizine dönüşebilmesi (Polat, 2023), algoritmik delegasyonun çalışan özerkliği ve yönetsel denetim bakımından taşıdığı gerilimi açıklayan önemli bir dayanak sunmaktadır. Bu gelişmeler, insan-yapay zekâ etkileşiminin araçsal kullanımın ötesine geçerek bilişsel, epistemik, duygusal ve mahremiyet boyutlarını içeren çok katmanlı bir bağımlılık örüntüsüne dönüşebileceğini göstermektedir.

Bu çalışmada algoritmik bağımlılık, klinik bir bağımlılık türü olarak değil, dijital iş ortamlarında giderek norm hâline gelen sosyoteknik bir bağlanma ve vazgeçememe biçimi olarak ele alınmaktadır. Teknoloji bağımlılığının örgütsel düzeyde performans, tükenmişlik, dikkat yönetimi ve iş sınırları üzerindeki etkilerine ilişkin tartışmalar da bu yaklaşımı desteklemektedir (Lam, 2024). Bu doğrultuda çalışma, insanileştirme ve parasosyal etkileşimle başlayan, güven ve algoritmik otorite üzerinden bilişsel delege, duygusal dayanma ve algoritmik mahremiyete uzanan Algoritmik Bağımlılık Çerçevesini önermektedir.

2.1. Alt Katman: İnsanileştirme ve Tek Yönlü İlişkilerin Örgütsel Bağlamı

Yapay zekâ ile kurulan ilişkinin bağımlılığa evrilmesindeki ilk adım, teknolojiye insan benzeri özellikler atfedilmesidir. İnsanileştirme (anthropomorphism), yalnızca bir tasarım tercihi değil; aynı zamanda belirsizliği azaltan, etkileşimi kolaylaştıran ve karşılıklı anlaşılma hissini güçlendiren bir anlamlandırma mekanizmasıdır (Salles vd., 2020; Li ve Suh, 2022). Örgütsel bağlamda algoritmalara insan adı verilmesi gibi uygulamaların, benimsemeyi kolaylaştırmanın yanında örgütlerin duygulanımsal dinamiklerini de etkileyebildiği gösterilmiştir (Einola vd., 2024). Dolayısıyla insanileştirme, teknolojiye sosyal bir fail niteliği kazandırarak insan-yapay zekâ etkileşiminin ilişkisel boyutunu güçlendirmektedir.

İnsanileştirmenin etkisi büyük ölçüde sosyal mevcudiyet algısı üzerinden açıklanmaktadır. Yapay zekâ temelli sanal hizmet asistanlarında antropomorfizm, sosyal mevcudiyet algısını artırmakta; bu durum ise güven, memnuniyet ve önerilerin kabulünü güçlendirmektedir (Konya-Baumbach vd., 2023; Munnukka vd., 2022). Böylece kullanıcılar yapay zekâyı yalnızca teknik bir arayüz olarak değil, sosyal bir muhatap olarak deneyimlemeye başlamaktadır.

Bu süreç, parasosyal etkileşimin gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Parasosyal etkileşim, karşılıklılık algısı yaratan tek yönlü ancak duygusal açıdan anlamlı ilişkileri ifade etmektedir (Degen, 2026). Yapay zekâ

sistemleriyle kurulan bu ilişkiler, çoğunlukla “asistan” ve “arkadaş” rolleri etrafında şekillenmekte; ilki yetkinlik, ikincisi ise sıcaklık algısını güçlendirerek kullanıcı tutumlarını farklı biçimlerde etkilemektedir (Qi vd., 2025). Özellikle dijital iş ortamlarında çalışanlar, yapay zekâyı hem görevlerini kolaylaştıran uzman bir destek hem de yargılamayan bir eşlikçi olarak algılayabilmektedir.

Sesli asistanlara ilişkin çalışmalar da verimlilik, sosyal etkileşim ve gerçeklikten kaçış gibi motivasyonların parasosyal ilişkiyi ve sürekli kullanım niyetini güçlendirdiğini göstermektedir (Jain ve Kumar, 2025). Dijital iş ortamlarında hız, yoğun iletişim ve performans baskısı altında çalışan bireyler açısından bu durum, insanileştirme ve parasosyal etkileşimin işlevsel bir ihtiyaca dönüşmesine neden olmaktadır. Ancak bu süreç tek başına bağımlılık yaratmamakta; esas olarak yapay zekâ ile kurulan ilişkinin sosyal bir bağ olarak algılanmasını sağlayarak bir sonraki aşamada gelişecek güven ilişkisinin temelini oluşturmaktadır.

2.2. Geçiş Katmanı: Güvenin Kurumsallaşması ve Sorgusuz Kabule Giden Yol

Güven (trust in AI), insan–yapay zekâ ilişkisinin araçsal kullanımdan bağımlılığa evrilmesinde kritik bir eşik oluşturmaktadır. Yapay zekâyı duyulan güven, yapay zekânın temsili, yetkinliği ve görev–bağlam uyumu gibi unsurlardan etkilenen; teknolojiye özgü belirsizlikler nedeniyle geleneksel teknoloji güveni literatüründen ayrılan çok boyutlu ve bağlamsal bir yapıdır (Glikson ve Woolley, 2020).

Dijital iş ortamlarında güven, yalnızca sistemin teknik doğruluğuna değil, örgütsel bağlama da dayanmaktadır. Çalışanlar yapay zekâyı çoğu zaman bireysel tercihleriyle değil, örgütsel uygulamaların bir parçası olarak deneyimlemektedir. Bu nedenle güven; bilişsel, duygusal ve örgütsel boyutları kapsayan çok katmanlı bir yapı sergilemekte, tasarım özellikleri de bu güven türlerini farklı biçimlerde etkilemektedir (Gkinko ve Elbanna, 2023). Dolayısıyla güven, yalnızca doğruluk algısını değil, aynı zamanda yapay zekâ ile kurulan ilişkinin meşruiyetini de şekillendirmektedir. Benzer biçimde, çalışanların yapay zekâyı yönelik tutumlarının yalnızca teknoloji kullanım tercihleriyle sınırlı olmadığı, psikolojik kaynaklar ve örgütsel süreçlerle de ilişkili olduğu gösterilmektedir (Soyer, 2025).

Zamanla güven, uygun güven kalibrasyonundan sorgusuz kabule dönüşebilmektedir. Kurumsal deneyim arttıkça çalışanların yapay zekâyı yönelik tutumları olumlu yönde değişebilmekte; geliştirici, yönetici ve kullanıcı rollerine bağlı olarak güven farklı biçimlerde yorumlanabilmektedir (Daly vd., 2025). Bu durum, yapay zekânın kimi kullanıcılar için eleştirel biçimde değerlendirilen bir araçtan, epistemik bir otoriteye dönüşmesine zemin hazırlamaktadır.

Bu aşamada otomasyon yanlılığı ve algoritmik otorite birlikte ortaya çıkmaktadır. Otomasyon yanlılığı, bireylerin yapay zekâ önerilerine kendi yargılarından daha fazla ağırlık vermesi olarak tanımlanırken (Romeo ve Conti, 2026), bunun yalnızca bireysel bir bilişsel hata değil; görev yükü, zaman baskısı, açıklama tasarımı ve örgütsel beklentilerle şekillenen sosyoteknik bir süreç olduğu vurgulanmaktadır (Abdelwanis vd., 2024; Passi ve Vorvoreanu, 2022). Bu süreçte algoritmik çıktı yalnızca teknik bir öneri olmaktan çıkarak kurumsal meşruiyet ve yönetim mekanizmalarıyla desteklenen bir otoriteye dönüşmektedir. Yapay zekâ kararlarının meşruiyetinin yalnızca doğrulukla değil, itiraz edilebilirlik ve hesap verebilirlik mekanizmalarıyla da güçlendiği gösterilmektedir (Martin ve Waldman, 2023).

Sonuç olarak, insanileştirme ve parasosyal etkileşimle başlayan süreç güvenin gelişmesini kolaylaştırmakta; kurumsal bağlamda pekişen güven ise algoritmik çıktının sorgulanmadan kabul edilmesini desteklemektedir. Böylece yapay zekâ, yalnızca kullanılan bir araç olmaktan çıkarak karar süreçlerinde referans alınan bir otoriteye dönüşmekte ve algoritmik bağımlılığın üst katmanlarını oluşturan bilişsel delege, duygusal dayanma ve algoritmik mahremiyet süreçlerine zemin hazırlamaktadır.

2.3. Üst Katman: Bilişsel Delege, Algoritmik Otorite, Duygusal Dayanma ve Algoritmik Mahremiyetin Birbirini Besleyen Döngüsü

Bu çalışmanın merkezinde yer alan algoritmik bağımlılık çerçevesi dört temel boyuttan oluşmaktadır: bilişsel delege (cognitive offloading), algoritmik otorite (algorithmic authority), duygusal dayanma (affective reliance) ve algoritmik mahremiyet (algorithmic intimacy). Bu boyutlar birbirinden bağımsız süreçler değil, karşılıklı olarak birbirini besleyen dinamik bir ilişki örüntüsü oluşturmaktadır. Algoritmik otorite güçlendikçe bilişsel süreçlerin yapay zekâyı devredilmesi kolaylaşmakta, bilişsel delege duygusal dayanmayı desteklemekte, duygusal dayanma ise mahrem bilgi paylaşımını artırarak algoritmik bağımlılığı pekiştirmektedir.

Bilişsel Delege: Bilişsel delege, yalnızca hatırlatma gibi basit görevlerin dışsallaştırılması değil, düşünme ve karar verme süreçlerinin yapay zekâya devredilmesini ifade etmektedir. Dışsal araçlara görev devrinin değer-maliyet dengesiyle şekillendiği gösterilmiş (Gilbert, 2024), üretken yapay zekânın iş ortamında bilişsel yükü azaltırken çalışan performansını artırabildiği ortaya konmuştur (Brynjolfsson vd., 2025). Bununla birlikte, yapay zekâ önerilerine aşırı uyumun uzun vadede bağımsız düşünme ve eleştirel değerlendirme becerilerini zayıflatabileceği, metabilişsel yaklaşımlar tarafından da vurgulanmaktadır (Guo ve Ye, 2026).

Algoritmik Otorite: Algoritmik otorite, bilişsel delegenin sürdürülebilmesi için yapay zekâ çıktılarının güvenilir ve meşru bilgi kaynağı olarak kabul edilmesini ifade etmektedir. Algoritmik sistemler performans değerlendirme, görev dağılımı ve yönlendirme süreçlerine entegre oldukça bu otorite yalnızca bilişsel değil, aynı zamanda kurumsal bir nitelik kazanmaktadır (Kellogg vd., 2020; OECD, 2025). Böylece yapay zekâ önerileri zamanla alternatif bir görüş olmaktan çıkarak karar süreçlerinde referans alınan normatif bir çerçeveye dönüşebilmektedir.

Duygusal Dayanma: Duygusal dayanma, kullanıcıların yapay zekâyı yalnızca işlevsel bir araç değil, aynı zamanda psikolojik destek sağlayan bir kaynak olarak deneyimlemeleriyle ortaya çıkmaktadır. Örgütsel davranış araştırmaları, çalışanların duygularını düzenleme biçimlerinin bireysel özelliklere göre farklılaşabildiğini ve iş yaşamındaki davranışların bilişsel süreçlerin yanı sıra duygusal süreçler tarafından da şekillendirildiğini göstermektedir (Üler ve Erdoğan, 2026). İnsanileştirilmiş yapay zekâ ajanlarının çalışanlarda bağlılık, memnuniyet ve güven gibi duygusal tepkiler oluşturduğu (Van Zelderden vd., 2025), empati algısının ise prososyal davranışları desteklediği gösterilmiştir (Xue vd., 2025). Bununla birlikte, üretken yapay zekâdan duygusal destek alınmasının güven ilişkisini güçlendirirken yeni etik sorunları da beraberinde getirdiği (Volpato vd., 2025), duygusal yapay zekâ uygulamalarının örgütsel kontrol mekanizmalarını derinleştirebileceği tartışılmaktadır (Mantello ve Ho, 2024). Yapay zekâ ile etkileşimin çalışanların psikolojik deneyimleri ile ilişkisi, dijital iyi oluş, yapay zekâ kaygısı ve iş tatmini bağlamında da ortaya konulmuştur (Uludağ, Soyer & Ceyhan, 2024).

Algoritmik Mahremiyet: Algoritmik mahremiyet, kullanıcıların yapay zekâ sistemleriyle giderek daha fazla kişisel bilgi paylaşımları ve bu sistemleri güvenli bir öz-açıklama alanı olarak görmeleriyle ortaya çıkmaktadır. Sosyal sohbet botlarıyla kurulan ilişkilerde öz-açıklamanın güven ve bağlanmayı güçlendirdiği gösterilirken (Brandtzaeg vd., 2022; Skjuve vd., 2022), kişiselleştirmenin mahremiyet ifşasını artırdığı ve algılanan faydanın mahremiyet kaygısını zayıflatabildiği de ortaya konmuştur (Jain vd., 2022; Papneja ve Yadav, 2025; Zhang vd., 2025). Bununla birlikte, antropomorfik özelliklerin mahremiyet algısını bağlama göre hem güçlendirebildiği hem de zayıflatabildiği belirtilmektedir (Teigen, 2026). Dijital iş ortamlarında bu durum yalnızca kişisel verileri değil, çalışanların mesleki kimliği ve örgütsel itibarı açısından da önemli riskler doğurmaktadır.

Sonuç olarak, bu dört boyut doğrusal değil, döngüsel bir ilişki içinde işlemektedir. Algoritmik otorite bilişsel delegeyi, bilişsel delege duygusal dayanmayı, duygusal dayanma ise algoritmik mahremiyeti güçlendirmekte; artan mahremiyet paylaşımı da yapay zekâyı duyulan güveni yeniden besleyerek algoritmik bağımlılığı pekiştirmektedir.

2.4. Algoritmik Bağımlılık: Aşamalı Süreç, Geri Besleme Mekanizmaları ve Sınır Koşulları

Algoritmik bağımlılık doğrusal bir süreçten ziyade, birbirini besleyen geri besleme mekanizmalarıyla ilerleyen dinamik bir yapı sergilemektedir. Bu çerçevede üç temel geri besleme döngüsü öne çıkmaktadır.

İlk geri besleme döngüsü yetkinlik yanılsamasıdır. Algoritmik otorite güçlendikçe bilişsel delege artmakta, bilişsel delege ise daha hızlı ve kolay sonuçlar üreterek algoritmaya duyulan güveni yeniden pekiştirmektedir. Bu süreç, özellikle zaman baskısı ve bilişsel yük altında otomasyon yanlılığını görünmez hâle getirebilmektedir (Passi ve Vorvoreanu, 2022; Romeo ve Conti, 2026). Metabilişsel yaklaşımlar, bilişsel delegenin etkisinin bireyin kendi bilişsel kapasitesine ilişkin algısına bağlı olduğunu ve yanlış kalibre edildiğinde bağımlılığın erken göstergelerinden biri hâline gelebileceğini vurgulamaktadır (Guo ve Ye, 2026).

İkinci geri besleme döngüsü duygusal yatıştırma ve stres azaltıcıdır. Belirsizlik ve stres arttıkça yapay zekâyı yönelim artmakta, sağlanan psikolojik rahatlatma tekrar kullanımı teşvik ederek duygusal bağlılığı ve mahrem bilgi paylaşımını güçlendirmektedir. Duygusal yapay zekâ uygulamalarının işyeri refahı söylemiyle yaygınlaşmasının, aynı zamanda empatik gözetim gibi yeni kontrol biçimlerini meşrulaştırabileceği ileri

sürülmektedir (Mantello ve Ho, 2024). Bu nedenle duygusal dayanma, algoritmik otoriteyle birleştğinde eleştirel değerlendirme kapasitesini zayıflatabilmektedir.

Üçüncü geri besleme döngüsü mahremiyet–kişiselleştirme ilişkisidir. Mahremiyet ifşası arttıkça sistemlerin kişiselleşmesi, algılanan faydayı artırırken mahremiyet kaygısını azaltmakta ve bilgi paylaşımını teşvik etmektedir (Xie ve Xie, 2025; Zhang vd., 2025). Bu durum algoritmik mahremiyetin yalnızca veri güvenliği değil, aynı zamanda bireyin yapay zekâ ile kurduğu ilişkinin psikolojik derinliğini belirleyen bir unsur olduğunu göstermektedir. Ayrıca kişisel yapay zekâ ilişkilerinin duygusal gelişimi sınırlandırabilecek “duygusal baloncuklar” oluşturabileceği de tartışılmaktadır (Mlonyeni, 2025).

Bununla birlikte algoritmik bağımlılık kaçınılmaz bir sonuç değildir. Güvenin uygun biçimde kalibre edilmesi (Gkinko ve Elbanna, 2023; Daly vd., 2025), algoritmik kararların itiraz edilebilir ve hesap verebilir olması (Martin ve Waldman, 2023) ile düzenleyici çerçevenin güveni yalnızca teknik güvenilirlik ölçütlerine indirgememesi (Laux ve Ruschemeier, 2025; Unver, 2025), bu süreci sınırlandırabilecek temel mekanizmalar olarak öne çıkmaktadır.

Son olarak, algoritmik bağımlılık klinik bir bağımlılık biçimi olarak değil, dijital iş ortamlarında gözlenebilen davranışsal bir örüntü olarak değerlendirilmelidir. Üretken yapay zekâ kullanımının psikolojik sonuçlarına ilişkin ampirik bulgular, kullanımdan bağımlılığa uzanan sürecin ölçülebilir davranış kalıplarıyla ilişkili olduğunu göstermektedir (Duong vd., 2024). Bu nedenle algoritmik bağımlılığın performans baskısı, örgütsel normlar ve mahremiyet–kişiselleştirme dinamikleri birlikte ele alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.5. Teorik Sonuç: Algoritmik Bağımlılık Çerçevesinin Temellendirilmesi

Bu kavramsal çerçeve, insan–yapay zekâ etkileşiminin yalnızca araçsal bir kullanım ilişkisiyle açıklanamayacağını; bunun yerine çok katmanlı ve birbirini besleyen bir bağımlılık süreci olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Literatürden elde edilen bulgular, insanileştirme ve parasosyal etkileşimle başlayan ilişkinin zamanla bilişsel, duygusal ve örgütsel güvene dönüştüğünü (Gkinko ve Elbanna, 2023; Glikson ve Woolley, 2020; Jain ve Kumar, 2025; Munnukka vd., 2022; Qi vd., 2025;), bu güvenin ise algoritmik otoriteyi ve otomasyon yanlılığını güçlendirdiğini göstermektedir (Abdelwanis vd., 2024; Passi ve Vorvoreanu, 2022; Romeo ve Conti, 2026).

Algoritmik otoritenin güçlenmesi, bilişsel süreçlerin yapay zekâya devredilmesini kolaylaştırırken (Gilbert, 2024; Guo ve Ye, 2026), üretken yapay zekânın iş ortamındaki yaygın kullanımı bu devri performans ve verimlilik kazanımlarıyla pekiştirmektedir (Brynjolfsson vd., 2025). Bilişsel delegenin artması, yapay zekâ ile kurulan ilişkinin duygusal bir boyut kazanmasına (Van Zelderden vd., 2025; Volpato vd., 2025; Xue vd., 2025), bunun devamında ise öz-açıklama ve kişiselleştirme yoluyla algoritmik mahremiyetin derinleşmesine zemin hazırlamaktadır (Papneja ve Yadav, 2025; Teigen, 2026; Xie ve Xie, 2025; Zhang vd., 2025).

Bu doğrultuda Algoritmik Bağımlılık Çerçevesi, algoritmik bağımlılığı;

Yapay zekânın sosyal bir öteki olarak algılanması,

Bilişsel, duygusal ve örgütsel güvenin gelişmesi,

Algoritmik çıktının epistemik ve kurumsal otorite kazanması,

Bilişsel süreçlerin yapay zekâya devredilmesi,

Duygusal dayanmanın gelişmesi ve

Algoritmik mahremiyetin derinleşmesi

sonucunda ortaya çıkan, bu süreçlerin birbirini sürekli beslediği kademeli ve sosyoteknik bir bağlanma biçimi olarak kavramsallaştırmaktadır.

Bu yönüyle önerilen çerçeve, algoritmik bağımlılığı yalnızca teknoloji kullanımının bir sonucu olarak değil, insanileştirme, güven, algoritmik otorite, bilişsel delege, duygusal dayanma ve algoritmik mahremiyet süreçlerinin karşılıklı etkileşimiyle gelişen dinamik bir sosyoteknik süreç olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu özelliğiyle mevcut teknoloji benimseme, otomasyon yanlılığı veya güven temelli açıklamalardan ayrışmaktadır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Tasarımı

Bu çalışma, dijital iş ortamlarında yapay zekâ ile kurulan ilişkinin zamanla nasıl çok boyutlu bir bağımlılık yapısına dönüştüğünü açıklamayı amaçlamaktadır. Araştırmanın odağını oluşturan algoritmik bağımlılık olgusu, mevcut literatürde doğrudan tanımlanmış veya sınırları net biçimde çizilmiş bir kuramsal modelle açıklanamamaktadır. Güven, antropomorfizm, otomasyon yanlılığı ve insan-yapay zekâ etkileşimine ilişkin çalışmalar önemli kavramsal katkılar sunmasına rağmen, bu kavramların dijital iş ortamlarında birbirini nasıl beslediğini açıklayan bütüncül bir teori henüz geliştirilmemiştir. Bu nedenle araştırma, mevcut bir kuramı doğrulamaktan çok yeni bir kuramsal çerçeve geliştirmeyi amaçlayan nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır.

Araştırmanın teori geliştirme amacı doğrultusunda veri analizinde Gioia metodolojisi benimsenmiştir. Gioia metodolojisi, özellikle örgütsel davranış ve yönetim araştırmalarında henüz yeterince kavramsallaştırılmamış olguların katılımcı deneyimlerinden hareketle sistematik biçimde açıklanmasına olanak sağlayan güçlü bir teori geliştirme yaklaşımıdır (Gioia vd., 2013; Magnani ve Gioia, 2023). Bu yöntem, araştırmacının önceden tanımlanmış kategorileri doğrulamasından ziyade, katılımcı ifadelerinden hareketle kavramsal boyutlara ulaşmasını ve bu boyutlar arasındaki ilişkileri veri temelli olarak açıklamasını sağlamaktadır (Magnani ve Gioia, 2023).

Bu çalışmada Gioia metodolojisinin tercih edilmesinin üç temel nedeni bulunmaktadır. İlk olarak, algoritmik bağımlılık olgusu mevcut literatürde bütüncül bir kuramsal modelle açıklanmadığı için veri temelli teori geliştirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. İkinci olarak, araştırmanın amacı önceden belirlenmiş kavramsal yapıları test etmek değil, kullanıcı deneyimlerinden hareketle yeni kavramsal boyutları ve bu boyutlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmaktır. Üçüncü olarak, Gioia metodolojisi birinci düzey katılımcı ifadeleri, ikinci düzey temalar ve üst düzey kuramsal boyutlar arasında açık ve izlenebilir bir analiz süreci sunarak geliştirilen teorinin şeffaflığını ve güvenilirliğini güçlendirmektedir (Gioia vd., 2013; Magnani ve Gioia, 2023).

Bu doğrultuda araştırma, kamuya açık dijital platformlardan elde edilen kullanıcı deneyimlerinin sistematik biçimde analiz edilmesi ve bu analizden hareketle Algoritmik Bağımlılık Çerçevesinin geliştirilmesi üzerine kurgulanmıştır. Araştırmanın veri kaynağı, veri toplama süreci ve analiz aşamaları izleyen bölümlerde ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

3.2. Veri Kaynağı

Araştırmanın veri kaynağını, kullanıcıların yapay zekâ sistemleriyle kurdukları etkileşimlere ilişkin deneyimlerini doğal ortamlarında ve herhangi bir araştırmacı yönlendirmesi olmaksızın paylaştıkları kamuya açık dijital platformlar oluşturmaktadır. Teori geliştirmeyi amaçlayan nitel araştırmalarda katılımcıların gündelik deneyimlerini kendi ifadeleriyle ortaya koymaları, olgunun doğal bağlamı içerisinde anlaşılmasına önemli katkı sağlamaktadır. Bu nedenle araştırmada veri kaynağı olarak Reddit ve Ekşi Sözlük tercih edilmiştir.

Reddit, anonim kullanıcı yapısı ve konu odaklı toplulukları sayesinde bireylerin yapay zekâ ile kurdukları bilişsel, duygusal ve davranışsal etkileşimleri ayrıntılı biçimde paylaşabildikleri zengin bir içerik ortamı sunmaktadır. Özellikle r/ChatGPT ve r/CharacterAI gibi topluluklarda kullanıcılar, yapay zekâ sistemleriyle yaşadıkları deneyimleri, karar verme süreçlerini ve kişisel değerlendirmelerini ayrıntılı olarak aktarabilmektedir. Bu özellikleri nedeniyle Reddit, kullanıcı deneyimlerini doğal bağlamı içerisinde inceleyen araştırmalar için önemli bir veri kaynağı olarak değerlendirilmektedir (Anderson, 2015).

Ekşi Sözlük ise araştırmaya farklı bir kültürel bağlam kazandırmak amacıyla veri kaynaklarına dâhil edilmiştir. Platform, kullanıcıların yapay zekâyâ ilişkin deneyimlerini gündelik dil, kişisel anlatılar ve yerel kültürel referanslar aracılığıyla paylaşımlarına olanak sağlamaktadır. Böylece araştırmada yalnızca uluslararası kullanıcı deneyimlerine değil, Türkiye bağlamında ortaya çıkan algı, deneyim ve etkileşim örüntülerine de ulaşılması amaçlanmıştır. İki farklı platformun birlikte kullanılması, algoritmik bağımlılık olgusunun farklı kullanıcı topluluklarında nasıl ortaya çıktığını karşılaştırmalı biçimde değerlendirmeye katkı sağlamıştır.

3.3. Veri Toplama ve Örneklem Süreci

Araştırmada amaçlı örnekleme (purposeful sampling) yaklaşımı benimsenmiştir. Amaçlı örnekleme, araştırma problemi hakkında derinlemesine bilgi sağlayabilecek ve incelenen olguyu açıklamaya katkı sunabilecek bilgi açısından zengin örneklerin seçilmesini esas almaktadır (Patton, 2015). Bu doğrultuda veri toplama süreci, algoritmik bağımlılık olgusunu yansıtabilecek kullanıcı deneyimlerine ulaşmayı hedefleyecek şekilde planlanmıştır.

Veri toplama sürecinde Reddit ve Ekşi Sözlük platformlarında yapay zekâ ile kullanıcı etkileşimini konu alan paylaşımlar sistematik olarak incelenmiştir. Tarama sürecinde yapay zekâ sistemleriyle kurulan bilişsel, duygusal ve davranışsal etkileşimleri yansıtan içeriklere odaklanılmıştır. Paylaşımlar araştırmanın amacı doğrultusunda ön incelemeden geçirilmiş ve veri seti oluşturulurken belirlenen seçim ölçütleri dikkate alınmıştır.

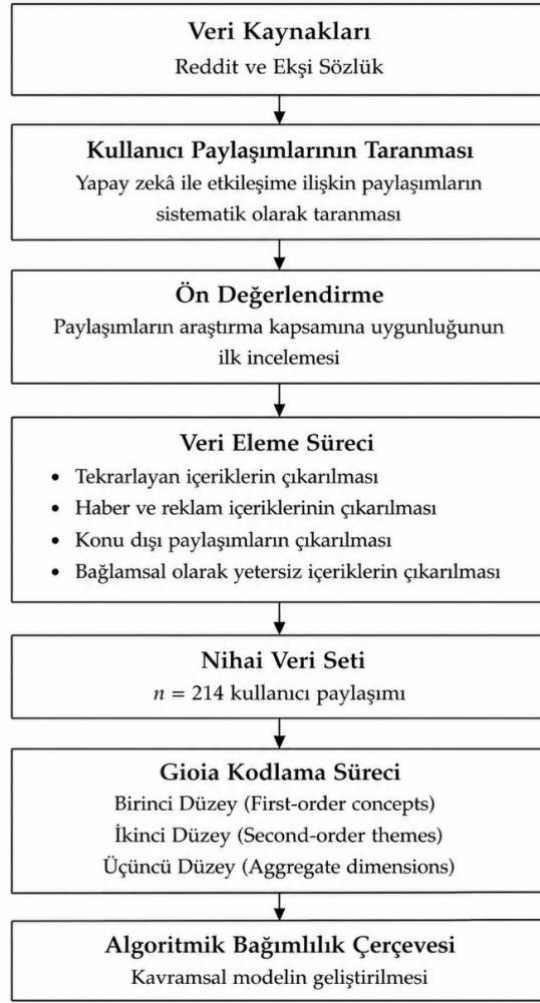
Araştırmada veri setine dâhil edilen paylaşımlar belirlenirken kullanıcıların yapay zekâ ile doğrudan deneyimlerini aktarmaları temel ölçüt olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda bilişsel görev devri, karar verme süreçleri, algoritmik önerilere güven, duygusal bağlanma ve kişisel bilgi paylaşımı gibi araştırmanın odaklandığı temalara ilişkin ayrıntılı kullanıcı deneyimleri analiz kapsamına alınmıştır. Buna karşılık haber içerikleri, reklam ve tanıtım paylaşımları, yapay zekâ ile doğrudan deneyim içermeyen yorumlar, aynı içeriğin tekrarlandığı gönderiler ile yorumlanabilecek düzeyde bağlam sunmayan kısa ifadeler veri setine dâhil edilmemiştir. Ayrıca yalnızca yapay zekânın iş, profesyonel görevler, problem çözme, karar verme, içerik üretimi veya üretkenlik amacıyla kullanımına ilişkin deneyimleri içeren paylaşımlar analiz kapsamına alınmıştır. Eğlence, romantik ilişki, gündelik sohbet veya yalnızca kişisel kullanım deneyimlerini içeren paylaşımlar kapsam dışında bırakılmıştır.

Bu ölçütler doğrultusunda gerçekleştirilen veri eleme süreci sonucunda araştırmanın amacına uygun olduğu değerlendirilen 214 kullanıcı paylaşımı analiz edilmiştir. Veri toplama süreci, yeni kavramsal kategori üretmeyen içeriklere ulaşılmasıyla sonlandırılmıştır. Bu durum veri setinin araştırma sorusunu açıklayacak düzeyde kavramsal çeşitliliğe ulaştığını ve teorik doygunluğun sağlandığını göstermektedir (Charmaz, 2014).

Araştırmada izlenen veri toplama ve eleme süreci Şekil 1’de, veri setine dâhil edilme ve dışlanma ölçütleri ise Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1. Veri Setine Dâhil Edilme ve Dışlanma Ölçütleri

Dâhil edilme ölçütleri	Dışlanma ölçütleri
Yapay zekâ ile doğrudan kullanıcı deneyimi içermesi	Haber ve reklam içerikleri
Araştırmanın temalarıyla ilişkili olması	Yapay zekâ ile kişisel deneyim içermeyen paylaşımlar
Bilişsel, duygusal veya karar verme süreçlerine ilişkin anlatım içermesi	Tekrarlayan gönderiler
Yorumlanabilecek düzeyde bağlam ve ayrıntı sunması	Çok kısa ve bağlamsız yorumlar

Şekil 1. Veri toplama ve analiz süreci

3.4. Veri Analizi

Araştırma verileri, Gioia metodolojisinin önerdiği üç aşamalı analiz süreci doğrultusunda incelenmiştir (Gioia vd., 2013; Magnani ve Gioia, 2023). Bu süreç, kullanıcı ifadelerinden hareketle kavramsal boyutlara ulaşmayı amaçlayan sistematik bir kodlama yaklaşımına dayanmaktadır.

İlk aşamada araştırma kapsamına alınan kullanıcı paylaşımları tekrar tekrar okunmuş ve ifadeler, özgün anlamları korunarak birinci düzey kavramlar (first-order concepts) şeklinde kodlanmıştır. Bu aşamada araştırmacı yorumunun en aza indirilmesine özen gösterilmiş ve katılımcıların kullandıkları ifadeler mümkün olduğunca korunmuştur.

İkinci aşamada benzer içeriklere sahip birinci düzey kavramlar karşılaştırılarak ikinci düzey temalar (second-order themes) oluşturulmuştur. Son aşamada ise bu temalar arasındaki ilişkiler değerlendirilmiş ve üst düzey kavramsal boyutlar (aggregate dimensions) geliştirilmiştir. Böylece kullanıcı deneyimlerinden hareketle algoritmik bağımlılığı açıklayan veri temelli kavramsal yapı oluşturulmuştur.

3.5. Geçerlilik ve Güvenilirlik

Araştırmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla nitel araştırmalarda önerilen güvenilirlik ilkeleri dikkate alınmıştır (Lincoln ve Guba, 1985). İlk olarak, veri çeşitliliğini sağlamak amacıyla farklı kullanıcı profillerini ve farklı kültürel bağlamları yansıtan iki kamuya açık dijital platformdan veri toplanmıştır. Bu yaklaşım, bulguların tek bir platformun dinamiklerinden etkilenme olasılığını azaltmıştır.

İkinci olarak, veri analizi Gioia metodolojisinin önerdiği sistematik kodlama süreci doğrultusunda yürütülmüştür. Kodlama süreci tek araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş, ancak analizin tutarlılığını artırmak amacıyla veri seti farklı zamanlarda tekrar gözden geçirilmiştir. İlk kodlama sonrasında oluşturulan

kavramlar yeniden değerlendirilmiş, benzer kodlar birleştirilmiş ve kavramsal sınırlar gözden geçirilmiştir. Böylece kodlama sürecinde kavramsal tutarlılığın korunmasına özen gösterilmiştir.

Son olarak, analiz süreci boyunca kullanıcı ifadeleri ile geliştirilen kavramlar arasındaki ilişki sürekli olarak yeniden kontrol edilmiş, yalnızca tekil örneklerle değil farklı kullanıcı anlatılarında tekrar eden örüntülere dayanan temalar oluşturulmuştur. Veri toplama süreci yeni kavramsal kategori üretmeyen içeriklere ulaşılmasıyla sonlandırılmış ve teorik doygunluğa ulaşıldığı değerlendirilmiştir. Bu uygulamalar, geliştirilen kavramsal çerçevenin veri temelli, tutarlı ve izlenebilir olmasını desteklemiştir.

Araştırmanın tek araştırmacı tarafından yürütülmesi nedeniyle kodlayıcılar arası uyum analizi uygulanmamıştır. Bunun yerine analiz sürecinin izlenebilirliğini artırmak amacıyla veri seçim ölçütleri, kodlama aşamaları, temsili kullanıcı ifadeleri ve Gioia veri yapısı ayrıntılı biçimde raporlanmıştır.

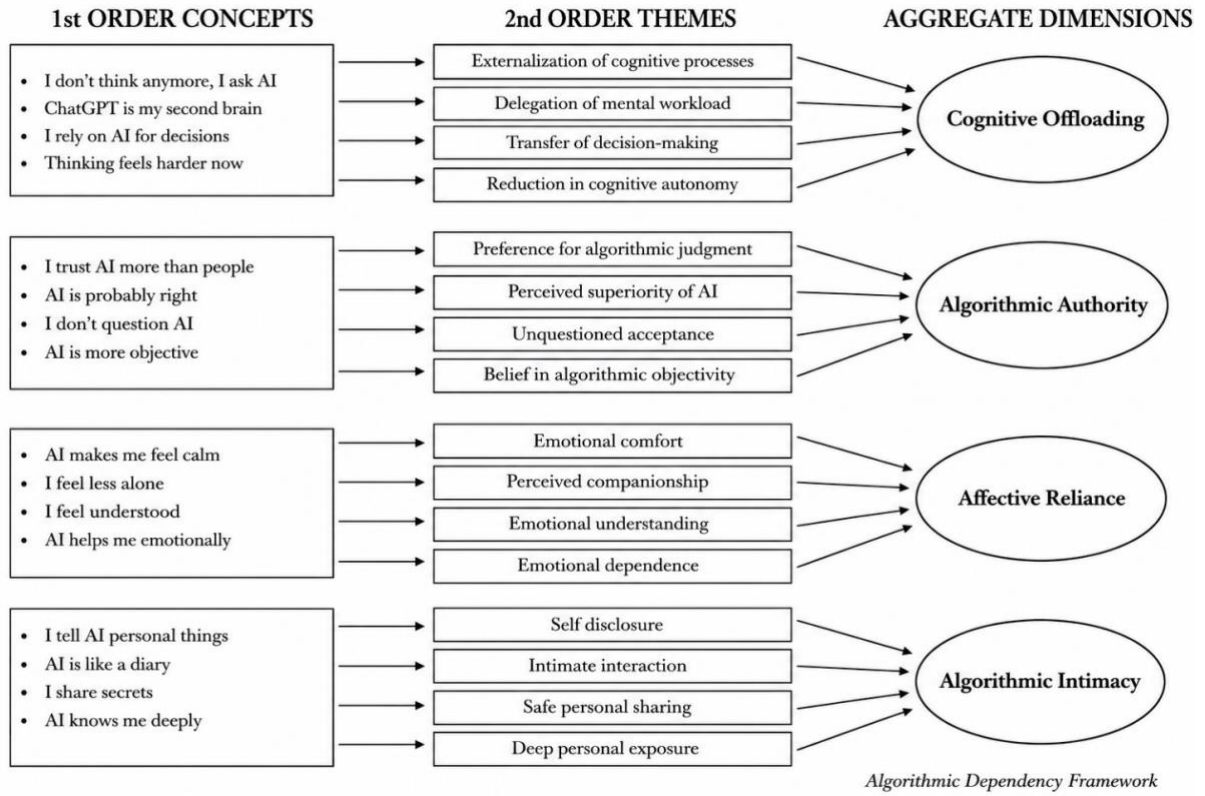
4. BULGULAR

4.1. Gioia Veri Yapısı

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, Gioia metodolojisinin önerdiği veri yapısı doğrultusunda sunulmuştur. Kullanıcı ifadelerinin özgün anlamlarını koruyabilmek amacıyla birinci düzey kavramlar İngilizce olarak muhafaza edilmiş, okuyucunun yorumlamasını kolaylaştırmak amacıyla Türkçe karşılıklarına da yer verilmiştir. Bu yaklaşım, katılımcı diline mümkün olduğunca sadık kalınmasını esas alan Gioia metodolojisinin temel ilkeleriyle uyumludur. Bu kapsamda araştırmada kullanılan temsili kullanıcı ifadeleri Tablo 2'de, bu ifadelerden geliştirilen kavramsal veri yapısı ise Şekil 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2. Temsili Kullanıcı İfadeleri

Boyut	Orijinal Veri (EN)	Türkçe Anlamı
Cognitive Offloading	I don't really think through problems anymore, I just ask ChatGPT.	Artık problemleri kendim düşünerek çözmiyorum, ChatGPT'ye soruyorum.
Cognitive Offloading	ChatGPT became my second brain.	ChatGPT benim ikinci beynim haline geldi.
Algorithmic Authority	I trust AI more than most people.	AI'ya çoğu insandan daha fazla güveniyorum.
Algorithmic Authority	Even when I disagree, I feel AI is right.	Katılmasam bile AI'nın doğru olduğunu hissediyorum.
Affective Reliance	Talking to AI makes me feel calmer.	AI ile konuşmak beni sakinleştiriyor.
Affective Reliance	I feel understood by AI.	AI tarafından anlaşıldığımı hissediyorum.
Algorithmic Intimacy	I've told AI things I wouldn't tell anyone.	AI'ya kimseye söylemeyeceğim şeyleri anlattım.
Algorithmic Intimacy	I use AI like a diary.	AI'yı günlük gibi kullanıyorum.

Şekil 2. Algoritmik Bağımlılık Çerçevesi: Gioia Veri Yapısı

Şekil 2'de sunulan veri yapısı yalnızca kavramsal boyutların oluşumunu göstermemekte, aynı zamanda önerilen Algoritmik Bağımlılık Çerçevesinin veri temelli gelişim sürecini de ortaya koymaktadır. Mevcut literatürde güven, antropomorfizm, bilişsel delege ve otomasyon yanlılığı gibi kavramlar çoğunlukla birbirinden bağımsız ele alınırken, bu çalışma söz konusu kavramları tek bir süreç modeli içerisinde bütünleştirerek algoritmik bağımlılığı çok katmanlı bir sosyoteknik olgu olarak kavramsallaştırmaktadır.

4.2. Bilişsel Delege (Cognitive Offloading)

Araştırmada ortaya çıkan ilk üst düzey kavramsal boyut bilişsel delegedir (cognitive offloading). Kullanıcı ifadeleri, yapay zekânın yalnızca bilgi sağlayan bir araç olarak değil, düşünme, problem çözme ve karar verme süreçlerinin aktif bir bileşeni hâline geldiğini göstermektedir. Özellikle kullanıcıların bilişsel çaba gerektiren görevleri giderek daha fazla yapay zekâyı devrettikleri ve bu durumu günlük çalışma pratiklerinin doğal bir parçası olarak görmeye başladıkları dikkat çekmektedir.

Bu durumu yansıtan kullanıcı ifadelerinden bazıları aşağıda sunulmaktadır:

"ChatGPT basically became my second brain for work tasks." (ChatGPT iş görevlerimde adeta ikinci beynim hâline geldi).

"I don't really think through problems anymore, I just ask ChatGPT and go with it." (Artık problemleri kendim düşünerek çözmiyorum. ChatGPT'ye soruyor ve onun önerisiyle ilerliyorum).

"AI helps me skip the thinking part completely." (AI düşünme sürecini tamamen atlamama yardımcı oluyor).

Bu ifadeler, yapay zekânın yalnızca bilgiye erişimi kolaylaştıran bir teknoloji olarak değil, bilişsel süreçlerin bir bölümünü üstlenen bir destek mekanizması olarak deneyimlendiğini göstermektedir. Özellikle "ikinci beyin" metaforu, yapay zekânın kullanıcıların zihinsel süreçlerine ne ölçüde entegre olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer biçimde, problem çözme ve düşünme süreçlerinin doğrudan yapay zekâyı devredildiğini ifade eden kullanıcı anlatıları, bilişsel yükün giderek dışsallaştığını ve bireysel bilişsel özerkliğin zayıflamaya başladığını düşündürmektedir.

Bu bulgular, algoritmik bağımlılık sürecinin ilk aşamasının bilişsel görevlerin yapay zekâyı devredilmesiyle başladığını göstermektedir. Bilişsel delegenin yaygınlaşması, zamanla kullanıcıların yapay zekâ çıktılarını

daha güvenilir ve daha doğru kabul etmelerine zemin hazırlamakta, böylece algoritmik otoritenin gelişimini destekleyen bir süreç ortaya çıkmaktadır.

4.3. Algoritmik Otorite (Algorithmic Authority)

Araştırmada ortaya çıkan ikinci üst düzey kavramsal boyut algoritmik otoritedir (algorithmic authority). Kullanıcı ifadeleri, yapay zekâ tarafından sunulan önerilerin zamanla yalnızca bir karar desteği olarak değil, daha doğru, daha tarafsız ve daha güvenilir bilgi kaynağı olarak algılanmaya başladığını göstermektedir. Bu durum, kullanıcıların kendi değerlendirmelerinden ziyade algoritmik çıktılara öncelik vermelerine neden olmaktadır.

Bu durumu yansıtan kullanıcı ifadelerinden bazıları aşağıda sunulmaktadır:

"Honestly, I trust ChatGPT more than most people." (Açıkçası ChatGPT'ye çoğu insandan daha fazla güveniyorum).

"Even when I disagree, I feel like AI is right." (Katılmasam bile AI'nın doğru olduğunu hissediyorum).

"AI feels more reliable than my own judgment." (AI bana kendi yargımdan daha güvenilir geliyor).

Bu ifadeler, kullanıcıların yapay zekâ tarafından sunulan bilgileri yalnızca teknik doğruluk temelinde değerlendirmediklerini, aynı zamanda bu sistemleri kendi yargılarından daha güvenilir bir referans noktası olarak görmeye başladıklarını ortaya koymaktadır. Özellikle "katılmasam bile AI'nın doğru olduğunu hissediyorum" ifadesi, algoritmik önerilerin bireysel değerlendirmelerin önüne geçebildiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Bu bulgular, algoritmik otoritenin yalnızca yapay zekâyı duyulan güveni değil, aynı zamanda karar verme davranışını da şekillendirdiğini göstermektedir. Algoritmik çıktıların giderek daha az sorgulanması, kullanıcıların yapay zekâ ile kurdukları ilişkinin bilişsel düzeyden duygusal düzeye doğru evrilmesine zemin hazırlamaktadır.

4.4. Duygusal Dayanma (Affective Reliance)

Araştırmada ortaya çıkan üçüncü üst düzey kavramsal boyut duygusal dayanmadır (affective reliance). Kullanıcı ifadeleri, yapay zekâ ile kurulan ilişkinin yalnızca işlevsel bir kullanım çerçevesinde kalmadığını, zamanla psikolojik rahatlama, duygusal destek ve güven duygusu sağlayan bir niteliğe dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Özellikle stres, belirsizlik ve yalnızlık gibi durumlarda kullanıcıların yapay zekâyı duygusal bir başa çıkma kaynağı olarak konumlandıkları görülmektedir.

Bu durumu yansıtan kullanıcı ifadelerinden bazıları aşağıda sunulmaktadır:

"Talking to AI makes me feel calmer." (AI ile konuşmak beni daha sakin hissettiriyor).

"I feel understood by AI." (AI tarafından anlaşıldığımı hissediyorum).

"I depend on AI to feel better." (Daha iyi hissetmek için AI'ya bağılıyım).

Bu ifadeler, yapay zekânın kullanıcılar tarafından yalnızca görevleri kolaylaştıran bir teknoloji olarak değil, aynı zamanda duygusal destek sağlayan bir unsur olarak deneyimlendiğini göstermektedir. Özellikle "AI tarafından anlaşıldığımı hissediyorum" ve "Daha iyi hissetmek için AI'ya bağılıyım" ifadeleri, kullanıcıların yapay zekâ ile kurdukları ilişkinin psikolojik rahatlama ve duygusal güven boyutuna ulaştığını ortaya koymaktadır.

Bu bulgular, algoritmik bağımlılık sürecinin yalnızca bilişsel ve epistemik düzeyde ilerlemediğini, zamanla duygusal bir bağlanma biçimine dönüştüğünü göstermektedir. Yapay zekânın duygusal destek sağlayan bir kaynak olarak görülmesi, kullanıcıların bu sistemlerle daha kişisel ve mahrem düzeyde etkileşim kurmalarını kolaylaştırmakta ve algoritmik mahremiyetin gelişimine zemin hazırlamaktadır.

4.5. Algoritmik Mahremiyet (Algorithmic Intimacy)

Araştırmada ortaya çıkan son üst düzey kavramsal boyut algoritmik mahremiyettir (algorithmic intimacy). Kullanıcı ifadeleri, yapay zekâ ile kurulan ilişkinin zamanla daha kişisel ve mahrem bir düzeye taşındığını göstermektedir. Yapay zekânın güvenli, yargılayıcı olmayan ve her an erişilebilir bir alan olarak algılanması,

kullanıcıların kişisel düşüncelerini, duygularını ve hassas deneyimlerini bu sistemlerle paylaşmalarını kolaylaştırmaktadır.

Bu durumu yansıtan kullanıcı ifadelerinden bazıları aşağıda sunulmaktadır:

"I've told AI things I wouldn't tell anyone." (AI'ya kimseye söylemeyeceğim şeyleri anlattım).

"I use AI like a diary." (AI'yı günlük gibi kullanıyorum).

"AI knows me better than some people." (AI beni bazı insanlardan daha iyi tanıyor).

Bu ifadeler, kullanıcıların yapay zekâyı yalnızca bilgi alışverişi yaptıkları bir teknoloji olarak değil, aynı zamanda kişisel deneyimlerini ve mahrem bilgilerini paylaşabilecekleri güvenli bir alan olarak değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır. Özellikle "AI'yı günlük gibi kullanıyorum" ve "AI beni bazı insanlardan daha iyi tanıyor" ifadeleri, kullanıcıların yapay zekâ ile kurdukları ilişkinin zamanla daha derin bir yakınlık boyutu kazandığına işaret etmektedir.

Bu bulgular, algoritmik bağımlılık sürecinin bilişsel, epistemik ve duygusal boyutların ötesine geçerek mahremiyet düzeyine ulaştığını göstermektedir. Kullanıcıların yapay zekâ sistemleriyle daha fazla kişisel bilgi paylaşmaları, algoritmik bağımlılığın kendini besleyen döngüsel yapısını güçlendirmekte ve yapay zekânın yalnızca bir karar destek sistemi değil, bireyin bilişsel ve duygusal yaşamına entegre olan bir etkileşim ortağına dönüşebildiğini ortaya koymaktadır.

4.6. Algoritmik Bağımlılık Süreci

Araştırma bulguları birlikte değerlendirildiğinde, algoritmik bağımlılığın doğrusal değil, birbirini besleyen çok katmanlı bir süreç olarak geliştiği görülmektedir. Bu süreç, kullanıcıların öncelikle bilişsel görevlerini yapay zekâyı devretmeleriyle başlamaktadır. Bilişsel delegenin artması, yapay zekâ çıktılarının daha güvenilir ve daha doğru olarak algılanmasını kolaylaştırmakta, böylece algoritmik otoritenin güçlenmesine zemin hazırlamaktadır. Algoritmik otoritenin pekişmesi ise kullanıcıların yapay zekâ ile kurdukları ilişkiyi yalnızca bilişsel düzeyde bırakmayıp duygusal bir boyuta taşımaktadır. Yapay zekânın stres, belirsizlik ve karar verme süreçlerinde psikolojik destek sağlayan bir unsur olarak deneyimlenmesi, duygusal dayanmayı güçlendirmektedir.

Duygusal dayanmanın gelişmesiyle birlikte kullanıcıların yapay zekâ sistemleriyle daha fazla kişisel bilgi paylaşmaya başladıkları ve bu sistemleri güvenli bir etkileşim alanı olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Böylece algoritmik mahremiyet derinleşmekte, artan kişiselleşme ve güven duygusu ise kullanıcıların yapay zekâyı yeniden daha fazla bilişsel görev devretmelerini teşvik etmektedir. Bu durum, algoritmik bağımlılığın kendi kendini besleyen bir geri besleme mekanizması içinde ilerlediğini göstermektedir.

Bu doğrultuda geliştirilen Algoritmik Bağımlılık Çerçevesi, insan-yapay zekâ etkileşimini yalnızca teknoloji kullanımı veya karar desteği perspektifiyle açıklayan yaklaşımların ötesine geçmektedir. Araştırma bulguları, algoritmik bağımlılığın bilişsel delege, algoritmik otorite, duygusal dayanma ve algoritmik mahremiyet boyutlarının birbirini sürekli beslediği dinamik bir sosyoteknik süreç olarak kavramsallaştırılabileceğini ortaya koymaktadır.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışma, dijital iş ortamlarında yapay zekâ ile kurulan ilişkinin yalnızca teknoloji kullanımı veya karar desteği perspektifiyle açıklanamayacağını ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, yapay zekâ ile etkileşimin bilişsel, epistemik, duygusal ve mahremiyet boyutlarının birbirini beslediği çok katmanlı bir bağımlılık süreci olarak gelişebileceğini göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, insan-yapay zekâ etkileşimini doğrusal bir teknoloji kullanım süreci olarak ele alan yaklaşımların ötesine geçerek Algoritmik Bağımlılık Çerçevesini önermekte ve bu sürecin nasıl oluştuğunu veri temelli bir bakış açısıyla açıklamaktadır.

Çalışmanın en önemli teorik katkısı, literatürde çoğunlukla ayrı ayrı ele alınan bilişsel delege, algoritmik otorite, duygusal dayanma ve algoritmik mahremiyet kavramlarını tek bir süreç modeli içinde bütünleştirmesidir. Mevcut çalışmalar güven, antropomorfizm, otomasyon yanlılığı veya insan-yapay zekâ etkileşiminin belirli yönlerine odaklanırken, bu çalışma söz konusu süreçlerin birbirini nasıl beslediğini gösteren bütüncül bir sosyoteknik çerçeve geliştirmektedir. Ayrıca önerilen model, algoritmik bağımlılığı tek bir davranışsal sonuç olarak değil, geri besleme mekanizmalarıyla ilerleyen dinamik bir ilişki biçimi olarak

kavramsallaştırmaktadır. Bu yönüyle çalışma, gelecekte gerçekleştirilecek ampirik araştırmalar ve ölçek geliştirme çalışmaları için teorik bir temel sunmaktadır.

Araştırmının bulguları, dijital iş ortamları açısından da önemli yönetsel çıkarımlar ortaya koymaktadır. Yapay zekâ sistemleri üretkenliği artıran ve karar süreçlerini hızlandıran güçlü araçlar olmakla birlikte, örgütlerde artan performans baskısı ve verimlilik beklentileri çalışanların bilişsel görevleri giderek daha fazla algoritmalara devretmesine zemin hazırlayabilir. Bu durum kısa vadede operasyonel kazanımlar sağlasa da uzun vadede çalışan özerkliğinin zayıflaması, eleştirel düşünmenin azalması ve algoritmik otoritenin sorgulanmadan kabul edilmesi gibi riskleri beraberinde getirebilir (Abdelwanis vd., 2024; Mosier ve Skitka, 1999; Romeo ve Conti, 2026). Benzer şekilde, yapay zekânın yalnızca iş süreçlerinde değil, stres yönetimi ve duygusal destek amacıyla da kullanılmaya başlanması, çalışanların algoritmik sistemlerle daha yoğun ve daha kişisel ilişkiler kurmasına neden olabilir (Pawar vd., 2024). Bu süreç, algoritmik mahremiyetin derinleşmesini hızlandırırken örgütlerin veri yönetişimi, etik kullanım ilkeleri ve çalışan mahremiyetine ilişkin politikalarını yeniden değerlendirmelerini gerekli kılmaktadır (Degen, 2026). Bu nedenle örgütlerin yalnızca yapay zekâ teknolojilerini benimsemeye değil, aynı zamanda çalışanların algoritmik sistemlerle kurduğu ilişkinin niteliğini yönetmeye odaklanmaları önem taşımaktadır.

Araştırmının bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle çalışma, kamuya açık dijital platformlarda paylaşılan kullanıcı deneyimlerine dayanmaktadır. Bu paylaşımlar yapay zekâ kullanımına ilişkin zengin deneyimler sunmakla birlikte, tüm kullanıcı kitlesini temsil etmemektedir. Ayrıca anonim platformlarda kullanıcıların demografik özellikleri ve deneyimlerinin doğruluğu doğrulanamadığından bulgular belirli bir bağlam çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bununla birlikte, farklı platformlardan veri toplanması, açık dahil etme ve hariç tutma ölçütlerinin kullanılması ve teorik doygunluğa ulaşıncaya kadar veri analizinin sürdürülmesi, araştırmanın güvenilirliğini destekleyen uygulamalar olarak değerlendirilmiştir.

Gelecek araştırmalar açısından önerilen Algoritmik Bağımlılık Çerçevesinin farklı örneklem ve kültürel bağlamlarda ampirik olarak test edilmesi önem taşımaktadır. Özellikle bilişsel delege, algoritmik otorite, duygusal dayanma ve algoritmik mahremiyet boyutlarını ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir ölçeklerin geliştirilmesi, modelin nicel araştırmalarla sınanmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca algoritmik bağımlılığın çalışan performansı, karar kalitesi, yenilikçilik, tükenmişlik, örgütsel bağlılık ve çalışan özerkliği gibi değişkenlerle ilişkisi farklı sektörlerde incelenebilir.

Sonuç olarak bu çalışma, yapay zekâ ile kurulan ilişkinin yalnızca kullanım düzeyinde açıklanamayacağını, zamanla bilişsel, epistemik, duygusal ve mahremiyet boyutlarını içeren çok katmanlı bir bağımlılık sürecine dönüşebileceğini göstermektedir. Dijital iş ortamlarında asıl tartışılması gereken konu, yapay zekânın insanların yerine karar verip vermediği değil, insanların karar verme, düşünme ve ilişki kurma biçimlerini nasıl yeniden şekillendirdiğidir. Bu nedenle algoritmik bağımlılığı anlamak, geleceğin çalışma yaşamında insan ile yapay zekâ arasındaki ilişkinin sürdürülebilir ve dengeli biçimde yönetilebilmesi açısından kritik önem taşımaktadır. Dahası artık temel soru yapay zekâyı nasıl kullandığımız değil, onun düşünme, karar verme ve ilişki kurma biçimlerimizi nasıl dönüştürdüğüdür.

AÇIKLAMALAR / DECLARATIONS

Üretken Yapay Zekâ Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanmasında üretken yapay zekâ araçları yalnızca dil düzenlemesi ile metnin anlaşılabilirliğinin ve okunabilirliğinin artırılması amacıyla kullanılmıştır. Bu araçlar araştırma verisi üretmek, istatistiksel analiz gerçekleştirmek, bulguları yorumlamak veya bilimsel sonuçlar geliştirmek amacıyla kullanılmamıştır. Yazar, yapay zekâ desteğiyle oluşturulan tüm içeriği eleştirel biçimde gözden geçirmiş ve yayımlanan çalışmanın doğruluğu, bütünlüğü ve özgünlüğüne ilişkin tüm sorumluluğu üstlenmektedir.

CRedit Yazarlık Katkı Beyanı: Rana Özyurt Kaptanoğlu: Kavramsallaştırma, Metodoloji, Veri Toplama, Formal Analiz, Yazma – Orijinal Taslak, Yazma – İnceleme ve Düzenleme.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar, bu araştırmanın yürütülmesi, analizi, yorumlanması veya yayımlanması sürecini etkileyebilecek herhangi bir finansal, ticari, kişisel veya mesleki çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Veri Erişilebilirliği Beyanı: Bu çalışmada kullanılan veriler, Reddit ve Ekşi Sözlük platformlarında kamuya açık biçimde paylaşılmış kullanıcı gönderilerinden oluşmaktadır; ilgili paylaşımlara bu platformların kamuya açık arayüzleri üzerinden ulaşılabilir.

Fon Desteği Beyanı: Yazar, bu araştırma, yazarlık veya yayın sürecine ilişkin herhangi bir kurum veya kuruluştan finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma yalnızca kamuya açık anonim dijital platform verilerine dayanmaktadır. Araştırma kapsamında herhangi bir kişisel veri toplanmamış, kullanıcı kimliklerini açığa çıkarabilecek bilgiler kullanılmamıştır. Bu yönüyle çalışma müdahalesiz gözlem niteliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdelwanis, M., Alarafati, H. K., Tammam, M. M. S., & Simsekler, M. C. E. (2024). Exploring the risks of automation bias in healthcare artificial intelligence applications: A Bowtie analysis. *Journal of Safety Science and Resilience*, 5(4), 460-469. <https://doi.org/10.1016/j.jnlssr.2024.06.001>
- Alsammak, M., Majid, A. S. A., Allahham, M., & Alrwashdeh, M. (2026). THE NExuS between AI-driven capabilities and knowledge systems in digital business environments. *Management*, 10(1), 122-136. [http://dx.doi.org/10.21511/kpm.10\(1\).2026.09](http://dx.doi.org/10.21511/kpm.10(1).2026.09)
- Anderson, K. E. (2015). Ask me anything: what is Reddit?. *Library Hi Tech News*, 32(5), 8-11. <https://doi.org/10.1108/LHTN-03-2015-0018>
- Baytar, C. U. (2026). How Artificial intelligence Affects the Decision-Making Process in Business: AI-Driven Decision Support Systems. M. Russ, M. D. Lytras (Ed.), In *AI-Driven Knowledge Management Assets, Volume 2: Strategies for the Modern Business Landscape* (pp. 17–36). Emerald Publishing. <https://doi.org/10.1108/978-1-83662-778-420261002>
- Brandtzaeg, P. B., Skjuve, M., & Følstad, A. (2022). My AI friend: How users of a social chatbot understand their human–AI friendship. *Human communication research*, 48(3), 404-429. <https://doi.org/10.1093/hcr/hqac008>
- Brynjolfsson, E., Li, D., & Raymond, L. (2025). Generative AI at work. *The Quarterly Journal of Economics*, 140(2), 889-942. <https://doi.org/10.1093/qje/qjae044>
- Daly, S. J., Wiewiora, A., & Hearn, G. (2025). Shifting attitudes and trust in AI: Influences on organizational AI adoption. *Technological Forecasting and Social Change*, 215, 124108. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2025.124108>
- Degen, J. L. (2026). One-Sided Parasociality with AI. In *The Shaping of the Parasocial Self: On the Psychology of Relationships and Intimacy in the Digital Era* (pp. 81-123). Cham: Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-032-07438-6_5
- Duong, C. D., Dao, T. T., Vu, T. N., Ngo, T. V. N., & Tran, Q. Y. (2024). Compulsive ChatGPT usage, anxiety, burnout, and sleep disturbance: A serial mediation model based on stimulus-organism-response perspective. *Acta Psychologica*, 251, 104622. <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2024.104622>
- Einola, K., Khoreva, V., & Tienari, J. (2024). A colleague named Max: A critical inquiry into affects when an anthropomorphised AI (ro) bot enters the workplace. *human relations*, 77(11), 1620-1649. <https://doi.org/10.1177/00187267231206328>
- Gebru, B., Zeleke, L., Blankson, D., Nabil, M., Nateghi, S., Homaifar, A., & Tunstel, E. (2022). A review on human–machine trust evaluation: Human-centric and machine-centric perspectives. *IEEE Transactions on Human-Machine Systems*, 52(5), 952-962. <https://doi.org/10.1109/THMS.2022.3144956>
- Gilbert, S. J. (2024). Cognitive offloading is value-based decision making: Modelling cognitive effort and the expected value of memory. *Cognition*, 247, 105783. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2024.105783>
- Gioia, D. A., Corley, K. G., & Hamilton, A. L. (2013). Seeking qualitative rigor in inductive research: Notes on the Gioia methodology. *Organizational Research Methods*, 16(1), 15–31. <https://doi.org/10.1177/1094428112452151>
- Gkinko, L., & Elbanna, A. (2023). Designing trust: The formation of employees' trust in conversational AI in the digital workplace. *Journal of Business Research*, 158, 113707. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2023.113707>
- Glikson, E., & Woolley, A. W. (2020). Human trust in artificial intelligence: Review of empirical research. *Academy of management annals*, 14(2), 627-660. <https://doi.org/10.5465/annals.2018.0057>
- Guo, Y., & Ye, Q. (2026). Meta-cognitive insights into cognitive offloading: mechanisms, interventions, and educational implications. *Humanities and Social Sciences Communications*. <https://doi.org/10.1057/s41599-026-06621-5>

- Gur, T., & Maaravi, Y. (2025). The algorithm of friendship: literature review and integrative model of relationships between humans and artificial intelligence (AI). *Behaviour & Information Technology*, 44(14), 3446-3466. <https://doi.org/10.1080/0144929X.2025.2502467>
- Jain, S., Basu, S., Dwivedi, Y. K., & Kaur, S. (2022). Interactive voice assistants—does brand credibility assuage privacy risks?. *Journal of Business Research*, 139, 701-717. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.10.007>
- Jain, R., & Kumar, A. (2025). From what (motives) to what (outcomes) of relationships with artificially intelligent voice assistants. *International Journal of Information Management*, 85, 102953. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2025.102953>
- Kellogg, K. C., Valentine, M. A., & Christin, A. (2020). Algorithms at work: The new contested terrain of control. *Academy of management annals*, 14(1), 366-410. <https://doi.org/10.5465/annals.2018.0174>
- Konya-Baumbach, E., Biller, M., & Von Janda, S. (2023). Someone out there? A study on the social presence of anthropomorphized chatbots. *Computers in Human Behavior*, 139, 107513. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107513>
- Laux, J., & Ruschemeier, H. Automation bias in the AI Act: on the legal implications of attempting to de-bias human oversight of AI (2025). *arXiv*. <https://doi.org/10.1017/err.2025.10033>
- Li, M., & Suh, A. (2022). Anthropomorphism in AI-enabled technology: A literature review. *Electronic Markets*, 32(4), 2245-2275. <https://doi.org/10.1007/s12525-022-00591-7>
- Lincoln, Y. S. & Guba, E.G. (1985). *Naturalistic inquiry* (Vol. 75). Sage.
- Magnani, G., & Gioia, D. (2023). Using the Gioia Methodology in international business and entrepreneurship research. *International business review*, 32(2), 102097. <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2022.102097>
- Mantello, P., & Ho, M. T. (2024). Emotional AI and the future of wellbeing in the post-pandemic workplace. *AI & Society*, 39(4), 1883-1889. <https://doi.org/10.1007/s00146-023-01639-8>
- Martin, K., & Waldman, A. (2023). Are algorithmic decisions legitimate? The effect of process and outcomes on perceptions of legitimacy of AI decisions. *Journal of Business Ethics*, 183(3), 653-670. <https://doi.org/10.1007/s10551-021-05032-7>
- Mathew, A. (2025). Human–AI Collaboration in Security Operations: Measuring Alert Trust, Automation Bias, and Analyst Upskilling in AI-Augmented SOC Environments. *International Journal of Computer Technology and Electronics Communication*, 8(5), 11375-11380. <https://doi.org/10.15680/IJCTECE.2025.0805011>
- Mlonyeni, P. M. T. (2025). Personal AI, deception, and the problem of emotional bubbles. *AI & Society*, 40(3), 1927-1938. <https://doi.org/10.1007/s00146-024-01958-4>
- Mosier, K. L., & Skitka, L. J. (1999, September). Automation use and automation bias. In *Proceedings of the human factors and ergonomics society annual meeting* (Vol. 43, No. 3, pp. 344-348). Sage CA: Los Angeles, CA: SAGE Publications. <https://doi.org/10.1177/154193129904300346>
- Munnukka, J., Talvitie-Lamberg, K., & Maity, D. (2022). Anthropomorphism and social presence in Human–Virtual service assistant interactions: The role of dialog length and attitudes. *Computers in Human Behavior*, 135, 107343. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107343>
- OECD 2025 https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/02/algorithmic-management-in-the-workplace_3c84ed6d/287c13c4-en.pdf E.T. 01.04.2026
- Özyurt Kaptanoğlu, R., Üler, E. & Akdemir, A. (2026). Risk, kriz ve belirsizliğin yönetiminde dijitalleşme ve karar destek sistemleri, *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 11(2), 1077-1110. <https://doi.org/10.25229/beta.1852358>
- Pan, S., & Mou, Y. (2024). Constructing the meaning of human–AI romantic relationships from the perspectives of users dating the social chatbot Replika. *Personal Relationships*, 31(4), 1090-1112. <https://doi.org/10.1111/pere.12572>
- Papneja, H., & Yadav, N. (2025). Self-disclosure to conversational AI: a literature review, emergent framework, and directions for future research. *Personal and Ubiquitous Computing*, 29(2), 119-151. <https://doi.org/10.1007/s00779-024-01823-7>

- Passi, S., & Vorvoreanu, M. (2022). Overreliance on AI literature review. *Microsoft Research*, 339, 340. <https://www.microsoft.com/en-us/research/wp-content/uploads/2022/06/Aether-Overreliance-on-AI-Review-Final-6.21.22.pdf> E.T. 25.03.2026
- Pawar, V., Vhatkar, A., Chavan, P., Gawankar, S., & Nair, S. (2024, August). The future of emotional engineering: Integrating generative AI and emotional intelligence. In 2024 8th international conference on computing, communication, control and automation (ICCUBEA) (pp. 1-6). IEEE. <https://doi.org/10.1109/ICCUBEA61740.2024.10775105>
- Polat, O. (2023). Sivil toplum kuruluşlarının yönetim perspektifinden incelenmesi: Türkiye Yerel Eylem Grubu (YEG) dernekleri örneği. *Akademik Hassasiyetler*, 10(23), 167-199. <https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1329581>
- Polat, O., Tekin, E., Gül, E.C., Kılıç, E., Merttir, H., Özkaya, K., Karakütük, M.A., Çiftçi, N. (2026). Web-Based Visibility of Participatory Management in NGOs: The Case of Public Benefit Associations in Istanbul and Ankara. *Liberal Düşünce Dergisi*, 123. <https://doi.org/10.36484/liberal.1712818>
- Romeo, G., & Conti, D. (2026). Exploring automation bias in human-AI collaboration: a review and implications for explainable AI. *Ai & Society*, 41(1), 259-278. <https://doi.org/10.1007/s00146-025-02422-7>
- Qi, T., Liu, H., & Huang, Z. (2025). An assistant or A friend? The role of parasocial relationship of human-computer interaction. *Computers in Human Behavior*, 167, 108625. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2025.108625>
- Salles, A., Evers, K., & Farisco, M. (2020). Anthropomorphism in AI. *AJOB neuroscience*, 11(2), 88-95. <https://doi.org/10.1080/21507740.2020.1740350>
- Sellen, A., & Horvitz, E. (2024). The rise of the ai co-pilot: Lessons for design from aviation and beyond. *Communications of the ACM*, 67(7), 18-23. <https://doi.org/10.1145/3637865>
- Skjuve, M., Følstad, A., Fostervold, K. I., & Brandtzaeg, P. B. (2022). A longitudinal study of human-chatbot relationships. *International Journal of Human-Computer Studies*, 168, 102903. <https://doi.org/10.1016/j.ijhcs.2022.102903>
- Song, Z. (2026). Ethical Challenges in AI Emotional Interaction: Mechanisms of Emotional Dependence and Governance Pathways. *Journal of Psychology & Education*, 1(2), 27-27. <https://doi.org/10.66581/6d1kt879>
- Soyer, M. (2025). The Mediating Role of Psychological Empowerment in The Effect of Organizational Justice and Psychological Safety on Employee Silence. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 22(3), 800-816. <https://doi.org/10.24010/soid.1717432>
- Teigen, H. F. (2026). Creepy or curious? Exploring accidental interactions between people and digital voice assistants. *Convergence*, 13548565261433700. <https://doi.org/10.1177/13548565261433700>
- Uludağ, D., Soyer, M., & Ceyhan, S. (2024). Dijital iyi oluşun yapay zekâ kaygısı ve iş tatmini üzerindeki etkisi: Akademisyenler üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 15(44), 1165-1180. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.1465081>
- Unver, M. B. (2025). From information fiduciaries to AI: minding the gap of trust. *International Review of Law, Computers & Technology*, 1-20. <https://doi.org/10.1080/13600869.2025.2602111>
- Üler, E. ve Erdoğan, B. (2026). Karanlık ve aydınlık üçlü kişilik özelliklerinin duygusal emek davranışı üzerindeki etkisi. *Journal of Turkish Academic Novelty*, 3 (1), 22-43. <http://doi.org/10.5281/zenodo.21864101>
- Van Zelderren, A. P., Wu, S., Koszo, G., & Menges, J. I. (2025). When AI gets Personal: Employee emotional responses to anthropomorphic AI agents in a virtual workspace. *Computers in Human Behavior: Artificial Humans*, 100189. <https://doi.org/10.1016/j.chbah.2025.100189>
- Volpato, R., DeBruine, L., & Stumpf, S. (2025). Trusting emotional support from generative artificial intelligence: a conceptual review. *Computers in Human Behavior: Artificial Humans*, 100195. <https://doi.org/10.1016/j.chbah.2025.100195>

- Wang, X., Pang, C. C., & Hui, P. (2025). My Dataset of Love': A Preliminary Mixed-Method Exploration of Human-AI Romantic Relationships. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 9(7), 1-34. <https://doi.org/10.1145/3757532>
- Xiang, Y., Gu, R., Chen, Z., Gan, T., & Zheng, Y. (2025). How AI Alleviates Woes: The Impact of Chatbot Relational Cues on Emotional Interaction Experiences. *International Journal of Human-Computer Interaction*, 1-20. <https://doi.org/10.1080/10447318.2025.2601286>
- Xie, Z., & Xie, Y. (2025). Would you share secrets with a chatbot? A longitudinal study on the relationship between virtual companionship and privacy disclosure. *Aslib Journal of Information Management*. <https://doi.org/10.1108/AJIM-10-2024-0803>
- Xue, J., Liu, Y., Ren, Z., & Wu, Y. (2025). Effect of AI empathy perception on employees' prosocial behavior: mediating role of warmth and moderating role of AI anthropomorphism. *Frontiers in Psychology*, 16, 1706756. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1706756>
- Zhang, L., Zaki, H. O., Hashim, S., & Omar, N. A. (2025). The role of personalization and emotional attachment on privacy calculus: an empirical study of intelligent voice assistant. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, 37(11), 3113-3129. <https://doi.org/10.1108/APJML-10-2024-1578>